

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОРУЧИТЕЛЬСЬКИХ ПОСЛУГ У ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

CONTENT AND FEATURES OF THE AGREEMENT ON THE PROVISION OF SURETY SERVICES IN BANKRUPTCY PROCEDURES IN UKRAINE

Красуцький В.В., д.філос. у гал. права (PhD),
докторант

*Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»*

У статті досліджено, що враховуючи тенденцію щодо зниження платоспроможності підприємств в Україні, можна прогнозувати появу ряду підприємств, які не зможуть належним чином виконувати зобов'язання перед своїми кредиторами, детальне вивчення необхідно приділити застосуванню інструментарію, за допомогою якого можна відновити платоспроможність суб'єктів господарювання. Проаналізовано можливості щодо стягнення коштів з осіб, які відповідно до закону або договору несуть з боржником субсидіарну відповідальність, враховуючи те, що сутність підприємництва містить певні ризики, які в свою чергу можуть призвести до неплатоспроможності відповідного суб'єкта господарювання.

Розкрито, що законодавчо не врегульовані правовідносини, які виникають між боржником за основним зобов'язанням та майновим поручителем, внаслідок чого можуть порушуватись права та інтереси кредиторів вказаних осіб.

При відсутності у Кодексі України з процедур банкрутства регулювання мирової угоди, саме укладення між боржником та іншими кредиторами договорів новації, яке з метою захисту кредиторів боржника може бути додатково забезпечене порукою або майновою порукою третьою особою, що укладає з боржником договір про надання поручительських послуг, у якому встановлюється обов'язок поручитися за виконання зобов'язання за основним договором, внаслідок чого може бути закрито провадження. Відновлення платоспроможності банкрута може відбутися шляхом введення процедури санації в результаті затвердження плану санації.

Зроблено висновок, що договір про надання поручительських послуг може укладатися між боржником та заінтересованими по відношенню до боржника особами, які можуть бути зацікавленими у відновленні платоспроможності боржника в тому числі з метою недопущення притягнення їх солідарної або субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника, враховуючи те, що ст. 61 Кодексу України з процедур банкрутства закріплено правову презумпцію субсидіарної відповідальності осіб, що притягуються до неї, особливо враховуючи зміни до ч. 2 ст. 61 Кодексу України з процедур банкрутства.

Ключові слова: банкрутство, кредитор, боржник, договір про надання поручительських послуг.

The article investigates that there is currently a trend towards a decrease in the solvency of enterprises in Ukraine. There is a forecast of the emergence of enterprises that will not be able to properly fulfill their obligations to their creditors. A detailed study should be devoted to the use of tools that allow restoring the solvency of business entities. An analysis was made of the possibility of collecting funds from persons who, bear subsidiary liability with the debtor in accordance with the law or contract, considering that the essence of entrepreneurship contains certain risks, which in turn can lead to the insolvency of the relevant business entity.

It was described that the legal relations between the debtor under the main obligation and the property guarantor are not legally regulated, as a result of which the rights and interests of the creditors of the specified persons may be violated.

It was established the conclusion of novation agreements between the debtor and other creditors, which, in order to protect the debtor's creditors, may be additionally secured by a surety or property guarantee by a third party, who concludes a surety service agreement with the debtor, which establishes the obligation to guarantee the performance of the obligation under the main agreement, as a result of which the proceedings may be closed in the absence of a regulation of amicable settlement in the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures. Restoration of the solvency of the bankrupt may occur by introducing a rehabilitation procedure as a result of the approval of the rehabilitation plan.

It was concluded that an agreement on the provision of surety services may be concluded between the debtor and interested persons in relation to the debtor who may be interested in restoring the debtor's solvency, including in order to prevent their joint and several liability for the debtor's obligations, taking into account that Article 61 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures establishes a legal presumption of subsidiary liability of persons involved in it, especially taking into account the amendments to Part 2 of Article 61 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures.

Key words: bankruptcy, creditor, debtor, surety service agreement.

Наразі наявна тенденція щодо зниження платоспроможності підприємств в Україні, що викликано безпековою і соціально-економічною ситуацією в Україні, а тому виходячи із необхідності забезпечення рівності сторін, принципів цивільного і господарського права та ведення підприємницької діяльності, необхідно досліджувати способи можливості відновлення платоспроможності підприємств, максимального погашення кредиторських вимог боржниками у межах справи про банкрутство, при цьому беручи до уваги, що сама дефініція і сутність підприємництва свідчить про наявність певних об'єктивних ризиків, що можуть призвести до неплатоспроможності відповідного суб'єкта господарювання, а безпідставне притягнення засновників (учасників), керівників юридичних осіб, інших осіб може в цілому негативно вплинути на підприємницьку ініціативу, сприяти розробленню додаткових механізмів приховування реальних власників відповідних суб'єктів господарювання тощо.

При цьому, санація підприємства, можливість відновлення діяльності підприємства, визнаного банкрутом,

може супроводжуватись укладенням ряду правочинів, в тому числі договору про надання поручительських послуг, що певним чином дозволяє відновлення платоспроможності боржника, отримання певних економічних вигод, у тому числі за участі санатора (інвестора).

Також механізмами відновлення платоспроможності підприємств можуть бути різноманітні міжнародні інституції та інвестиційні фонди, які зможуть залучити власні кошти або засоби третіх осіб у відновлення діяльності підприємств, які потенційно можуть бути прибутковими.

Наприклад, відновлення платоспроможності банкрута може відбутися шляхом введення процедури санації у результаті затвердження плану санації, яким в свою чергу передбачається визнання безнадійним і списання або розстрочення податкового боргу (в залежності від дати виникнення податкового зобов'язання), укладення між боржником та іншими кредиторами договорів новації, тобто про заміну первинного зобов'язання новим зобов'язанням, яке з метою захисту конкурсних та поточ-

них кредиторів боржника може бути додатково забезпечене порукою або майновою порукою третьою особою. Остання в свою чергу укладає з боржником договір про надання поручительських послуг, у якому встановлюється обов'язок поручитися за виконання зобов'язання за основним договором. Як відомо, вказаний договір може бути як оплатним, так і безоплатним, але необхідно враховувати, що відповідно до ст. 558 Цивільного кодексу України [22] (надалі – ЦК України) поручитель має право на оплату послуг, наданих ним боржникові.

Також наразі законодавчо не врегульовані правовідносини, які виникають між боржником за основним зобов'язанням та майновим поручителем, внаслідок чого можуть порушуватись права та інтереси кредиторів вказаних осіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасному українському праві проблематика теоретичні та практичні питання конкурсного права досліджувались такими науковцями як О. А. Беляневич [1], І. А. Бугирська [2], О. В. Васильовський [3], Л. І. Грабован [4], С. В. Жуков [5], Д. В. Мандичев [7], Б. М. Поляков [8], Р. Б. Поляков [9], П. Д. Пригуза [18].

Метою статті є дослідження наслідків укладення договорів про надання поручительських послуг у процедурах банкрутства в Україні в контексті недопущення порушень прав та інтересів інших учасників провадження у справі про банкрутство та можливості забезпечення відновлення платоспроможності боржників.

Виклад основного матеріалу. Ще у постанові Вищого господарського суду України від 25.01.2011 у справі № 62/152-10 [17] вказано, що поряд із договором поруки також може існувати договір про надання поручительських послуг, що укладається між майбутнім поручителем і боржником, у якому встановлюється обов'язок останнього поручитися за виконання зобов'язання за основним договором. Вказаний договір про надання поручительських послуг може бути як оплатним, так і безоплатним.

Господарський суд Львівської області у рішенні від 07.08.2012 у справі № 5015/2857/12 [19] вказав, що поручитель має право на оплату як правило від боржника. Проте не виключається оплата поручительських послуг також і кредитором. Відносини між поручителем і боржником (кредитором) з приводу оплати доцільно оформлювати у договорі про надання поручительських послуг, який підпадає під дію глави 63 ЦК України «Послуги. Загальні положення» і може бути як відплатним, так і безвідплатним.

У рішенні Господарського суду міста Києва від 06.07.2020 у справі № 910/18421/19 [20] (залишено без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 01.10.2020), постанові Північного апеляційного господарського суду від 01.10.2020 у справі № 910/18599/19 [15], рішенні Господарського суду міста Києва від 27.07.2020 у справі № 910/18182/19 [21] (залишено без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 21.10.2020 та постановою Верховного Суду у справі № 910/18182/19) вказується, що поручитель має право на оплату наданих послуг згідно із ст. 558 ЦК України, яку він може отримати від боржника на підставі договору про надання поручительських послуг, який виходячи із презумпції оплатності цивільно-правових договорів, передбаченої ч. 5 ст. 626 ЦК України, є оплатним.

На практиці часто та ж сама особа може бути і поручителем, і майновим поручителем, хоча норми інституту поруки та застави є двома різними видами забезпечення виконання зобов'язань з відмінними принципами, підставами виникнення та припинення та складом суб'єктів, а тому у межах цієї праці досліджується договір про надання поручительських послуг, в якому може бути закріплено зобов'язання виступити поручителем у відносинах з кредиторами, так і передати в заставу певне майно і набути статусу майнового поручителя.

Слід вказати, що правовідносини між майновим поручителем та боржником за основним зобов'язанням виникають виключно у разі порушення боржником основного зобов'язку та внаслідок реалізації охоронних забезпечувальних зобов'язань майнового поручителя.

Зазначимо, що в більшості випадків, коли заставодавцем є майновий поручитель, забезпечення надається у зв'язку з тим, що між ним та боржником є певні відносини, які й пояснюють таку участь третьої особи у справах боржника. Як правило, покриттям застави за участю третьої особи є зобов'язальні або корпоративні відносини, що пов'язують боржника за зобов'язанням і особу, яка видала забезпечення. У цьому випадку, виконавши обов'язок боржника і отримавши в порядку суброгації вимогу до боржника, майновий поручитель може провести зарахування.

Ще один приклад вказаних відносин – це корпоративний зв'язок, коли майнова порука видається дочірньою компанією за материнську, засновником – за юридичну особу, власником (співвласником) якої він є, тощо. У цьому випадку договір між ними про видачу забезпечення не потрібен, так як боржник і заставодавець фактично є одним економічним суб'єктом.

Якщо боржником і майновим поручителем є фізичні особи, то участь третьої особи у справах боржника пояснюється родинними зв'язками, довірливими відносинами, які не мають економічного змісту.

При цьому, слід зазначити, що якщо щодо майнового поручителя контрагенти можуть дізнатися щодо передачі в заставу ним певного майна через отримання відомостей з Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Державного реєстру прав на нерухоме майно, то щодо особи, яка взяла на себе зобов'язання поруки, то воно є достатньо неpubлічним, оскільки у бухгалтерській звітності такі операції відображаються на позабалансових рахунках, і, наприклад, прибуткове підприємство може набутися ознак надкритичної неплатоспроможності у результаті пред'явлення до нього вимоги кредитора, тобто значно вплинути на фінансово-господарський стан поручителя і призвести до його банкрутства, а тому необхідно комплексно досліджувати зміст взяття на себе поручителем або майновим поручителем зобов'язань боржника.

У постанові Верховного Суду України від 28.02.2011 у справі №21-13а11 [10] зроблено висновок, що неотримання підприємством доходу від окремої господарської операції не свідчить про те, що така операція не пов'язана з господарською діяльністю товариства, оскільки при здійсненні господарських операцій існує звичайний комерційний ризик не отримати дохід від конкретної операції. Господарська операція, направлена на отримання доходу, не завжди може мати позитивний економічний ефект, що є нормальним процесом здійснення господарської діяльності.

Так, ч. 2 ст. 61 КУЗПБ не визначаються ознак доведення до банкрутства, які можуть стати підставою для покладення субсидіарної відповідальності на винних осіб, саме детальний аналіз ліквідатором фінансового становища банкрута у поєднанні з дослідженням ним підстав виникнення заборгованості боржника перед кредиторами у справі про банкрутство, дозволить ліквідатору виявити наявність чи відсутності дій щодо доведення до банкрутства юридичної особи (постанова Верховного Суду від 17.01.2023 у справі № 910/1864/18) [12].

Верховний Суд у постанові від 19.06.2024 у справі № 906/1155/20 (906/1113/21) [13] приходить до висновку, що дії арбітражного керуючого щодо етапів, умов та підстав для здійснення оцінки фінансово-господарського стану боржника є передумовами у дослідженні та виявленні підстав для порушення питання про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство.

При цьому прийняття рішень засновниками боржника щодо взяття останнім на себе зобов'язань з майнової поруки, якщо це вчинено без комерційної вигоди, може досліджуватись як дії, що призвели до неплатоспроможності суб'єкта господарювання, і може бути підставою для звернення до субсидіарної відповідальності третіх осіб за зобов'язаннями боржника.

Також наявний окремий вид субсидіарної відповідальності, що виникає на підставі ч. 5 ст. 42 КУЗПБ (після внесення у 2023 році змін до ст. 42 КУЗПБ), і судова практика по якій наразі не є сформованою, то є підстави вважати, що така субсидіарна відповідальність є іншим видом відповідальності, оскільки за суб'єктним складом, розміром вимог до третіх осіб, не відповідає тій субсидіарній відповідальності, про яку йдеться в ч. 2 ст. 61 КУЗПБ.

У постанові Північно-західного апеляційного господарського суду від 05.03.2025 у справі № 918/822/23(918/873/24) [16] досліджувалось, що скажник (апелянт) вказував щодо договору про надання поручительських послуг про те, що в забезпечення виконання зобов'язань боржника, між фізичною особою (кредитор/поручитель) та юридичною особою був укладений договір поруки. Вказана фізична особа не виконала своїх зобов'язань перед кредитором та у передбачені строки не погасила борги боржника перед кредитором, натомість укладення договору про надання поручительських послуг зумовило виникнення у боржника заборгованості перед поручителем. Даний договір про надання поручительських послуг був укладений в період виникнення заборгованості боржника перед кредитором.

Скажник зазначив, що договір про надання поручительських послуг містить ознаки фраздаторного правочину, оскільки договір були вчинено у період настання у нього зобов'язання з погашення заборгованості перед кредитором, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, але Північно-західний апеляційний господарський суд прийшов до висновку, що оспорюваний правочин був спрямований на реальне настання правових наслідків, натомість з боку позивача не надано доказів наявності у діях сторін умислу, який спрямований на вчинення фіктивного договору; не надано доказів відсутності правових наслідків, обумовлених договором, не надано доказів введення в оману третьої особи щодо фактичних обставин правочину або дійсних намірів учасників; не надано доказів наявності наміру учасників не виконувати правочини; не надано доказів наявності дефектів у первинних документах, що підтверджують реальність господарських операцій; не надано доказів відсутності економічної мети вчинених правочинів та відсутності руху активів між сторонами оспорюваних договорів.

У постанові Верховного Суду від 23.01.2025 у справі № 918/822/23 [14] вже досліджувалось, що у зв'язку з укладенням договору поруки, між кредитором та боржником було укладено договір про надання поручительських послуг, що було направлено на регламентацію цивільних правовідносин, що виникли з приводу укладеного договору поруки в забезпечення виконання боржником зобов'язань. Скажник наполягав на тому, що договір про надання поручительських послуг спрямований виключно на доведення боржника до банкрутства та створення фіктивної кредиторської заборгованості.

Варто врахувати у цьому контексті, що Кодексом України з процедур банкрутства [6] (надалі – КУЗПБ) (ст. 42) від 18.10.2018 передбачено додаткові підстави визнання недійсними договорів та інших правочинів, а відповідно до правової позиції Верховного Суду у постанові від 20.02.2020 у справі № 922/719/16 визнання недійсними правочинів боржника у справах про банкрутство є універсальним засобом захисту та елементом механізму правового регулювання відносин неплатоспроможності, що спрямований на дотримання балансу інтересів осіб, які беруть участь у справі про банкрутство, та осіб, залучених у справу про банкрутство, зокрема, контрагентів боржника; а також на максимально можливе справедливе задоволення вимог кредиторів [11].

Згідно з ч. 1 ст. 42 КУЗПБ може бути визнаний недійсним правочин, вчинений боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом 3 років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, якщо вони порушили права боржника або кредиторів, на підставі того, що боржник узяв на себе заставні зобов'язання для забезпечення виконання грошових вимог, а тому договори застави, укладені майновим поручителем у вказаний строк, можуть бути визнані недійсними у межах справи про банкрутство, що може завдати шкоди інтересам кредитора – заставодержателя.

Необхідно погодитись з Бутирською І. А., яка вважає, що учасників у справі про банкрутство варто розглядати як систему, цілісний організм, в яких учасники взаємодіють один із одним, а сама система побудована на принципі стримувань та противаг. Законодавець не повинен надавати явну перевагу якомусь учаснику, оскільки, діяльність кожного боржника, як і кредитора, є важливою з точки зору стабільності ділового обороту [2, с. 20].

Васьковський О. В. зазначає, що мирова ж угода як судової процедури, що була передбачена згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», не знайшла свого втілення у нинішньому законодавчому регулюванні відносин неплатоспроможності. Попри це, вилучення із правового поля можливості для учасників відносин неплатоспроможності врегулювати такі відносини за допомогою перемовин і досягнення мирової згоди з відповідними наслідками для усіх залучених до відносин неплатоспроможності учасників залишається дискусійним [3, с. 172].

Поляков Р. Б. вірно зазначає, що після набрання чинності КУЗПБ в Україні залишився лише загальний вид мирової угоди, який передбачений лише нормами Господарського процесуального кодексу України, за якої важливе вільне волевиявлення кожного кредитора. Якщо застосовувати даний вид угоди у справах про банкрутство, то виникає питання: як отримати згоду декількох сотень, а то й тисячі кредиторів [9, с. 68]. В подальшому вказаний науковець вказує, що спеціальна мирова угода знаходить своє відображення у плані санації в новому КУЗПБ, однак така процедура можлива лише до відкриття провадження у справі про банкрутство або на етапі процедури санації. Під час процедури розпорядження майном, а також під час ліквідації застосувати спеціальну мирову угоду навіть у видозміненому стані (план санації) неможливо [9, с. 70].

При відсутності у КУЗПБ регулювання мирової угоди, фактично саме укладення між боржником та іншими кредиторами договорів новації, тобто про заміну первинного зобов'язання новим зобов'язанням, яке з метою захисту конкурсних та поточних кредиторів боржника може бути додатково забезпечене порукою або майновою порукою третьою особою. Така особа укладає з боржником договір про надання поручительських послуг, у якому встановлюється обов'язок поручитися за виконання зобов'язання за основним договором, але в якому також міститься інформації щодо оплатності вказаного договору про надання поручительських послуг. Також відновлення платоспроможності банкрута може відбутися шляхом введення процедури санації в результаті затвердження плану санації.

При цьому, договір про надання поручительських послуг може укладатися між боржником та заінтересованими стосовно до боржника особами, які можуть бути зацікавленими у відновленні платоспроможності боржника, в тому числі з метою недопущення притягнення їх солідарної або субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника, враховуючи те, що наразі ст. 61 КУЗПБ закріплено правову презумпцію субсидіарної відповідальності осіб, що притягаються до неї, складовими якої є недостатність майна ліквідаційної маси для задоволення вимог кредиторів та наявність ознак доведення боржника до банкрутства. Враховуючи зміни до ч. 2 ст. 61 КУЗПБ, відповідно до яких не тільки ліквідатор, але й кредитори боржника мають заявляти вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть

субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, у межах справи про банкрутство можуть розглядатись різні заяви про покладення субсидіарної відповідальності на третіх осіб, оскільки можуть бути різні позиції ліквідатора, кредиторів щодо обставин, які призвели до неплатоспроможності боржника, що в тому числі також призводить до затягування ліквідаційної процедури.

Враховуючи наведене, видається за необхідне врегулювати законодавчо вимоги щодо відносин, які виникають між боржником за основним зобов'язанням та майновим поручителем, з метою недопущення порушення прав та інтересів кредиторів обох осіб, що може відбутись внаслідок визнання недійсним договору застави. Цього можливо досягнути, зокрема, шляхом нормативного закріплення положення, за яким, якщо на момент укладення договору застави відсутні ознаки неплатоспроможності майнового поручителя, то взяття останнім на себе заставних зобов'язань для забезпечення виконання грошових вимог іншої особи не є підставою для визнання такого договору недійсним за умови наявності укладеного між боржником і майновим поручителем договору про надання поручительських послуг, зі змісту якого вбачається наявність економічної вигоди для майнового поручителя у передачі в заставу відповідного майна. Відповідне положення доцільно закріпити у ст. 42 КУзПБ.

Висновки. Виходячи з відсутності у КУзПБ норм щодо мирової угоди у межах справи про банкрутство укладення третьою особою договору про надання поручительських послуг, на підставі якого в подальшому порукою або заставою забезпечуватимуться зобов'язання боржника

та будуть вчинені інші необхідні правочини, може бути використане з метою відновлення платоспроможності боржника, зокрема шляхом затвердження мирової угоди на підставі положень Господарського процесуального кодексу України або шляхом введення процедури санації в результаті затвердження плану санації, яким передбачаються необхідні заходи.

В укладенні договору про надання поручительських послуг з боржником можуть бути зацікавлені фінансові установи, які зацікавлені в отриманні на підставі ст. 558 ЦК України оплати своїх послуг, інші організації, що проявляють інтерес до боржників, і навіть заінтересовані стосовно боржника особи не тільки виходячи з інтересів боржника, але й власних, а саме недопущення притягнення вказаних осіб до солідарної або субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника, враховуючи те, що наразі ст. 61 КУзПБ закріплено правову презумпцію субсидіарної відповідальності осіб, що притягуються до неї.

Видається за необхідне врегулювати законодавчо вимоги щодо відносин, які виникають між боржником за основним зобов'язанням та майновим поручителем шляхом нормативного закріплення положення, за яким, якщо на момент укладення договору застави відсутні ознаки неплатоспроможності майнового поручителя, то взяття останнім на себе заставних зобов'язань для забезпечення виконання грошових вимог іншої особи не є підставою для визнання такого договору недійсним за умови наявності укладеного між боржником і майновим поручителем договору про надання поручительських послуг, зі змісту якого вбачається наявність економічної вигоди для майнового поручителя у передачі в заставу відповідного майна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляневич О. А. Про застосування у справах про банкрутство конструкції фразеологічного правочину. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 2. С. 14–23.
2. Бутирська І. А. Правовий статус учасників справи про банкрутство : Монографія. Чернівці : Технодрук, 2017. 184 с.
3. Васильовський О. В. Судові процедури у справах щодо неплатоспроможності та банкрутства юридичних осіб: сутність. *Право України*. Київ : ТОВ «Видавничий Дім «АртЕк», 2021. № 7. С. 169–187.
4. Грабован Л. І. Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства. Теорія і практика : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 308 с.
5. Жуків С. В. Проблемні питання визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство. *Актуальні проблеми процедур банкрутства в Україні та міжнародний досвід врегулювання неплатоспроможності*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18.10.2019). С. 51–64.
6. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України № 2597-VIII від 18.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 29.04.2025).
7. Мандичев Д. В. Судовий контроль у процедурі банкрутства фізичних осіб. *Публічне право*. 2021. № 3. С. 88–95.
8. Поляков Б. М. Правові проблеми регулювання неспроможності (банкрутства) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2003. 436 с.
9. Поляков Р. Б. Мирова угода в господарському процесі: правова природа та співвідношення різновидів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 66–71. <http://pgpr-journal.kiev.ua/archive/2020/6/14.pdf>.
10. Постанова Верховного Суду України від 28.02.2011 у справі № 21-13а11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/14405498> (дата звернення: 29.04.2025).
11. Постанова Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 20.02.2020 у справі № 922/719/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88211046> (дата звернення: 29.04.2025).
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17.01.2023 у справі № 910/1864/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108603668> (дата звернення: 29.04.2025).
13. Постанова Верховного Суду у складі суддів палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 19.06.2024 у справі № 906/1155/20 (906/1113/21). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341855> (дата звернення: 29.04.2025).
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23.01.2025 у справі № 918/822/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125027348> (дата звернення: 29.04.2025).
15. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 01.10.2020 у справі № 910/18599/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92437862> (дата звернення: 29.04.2025).
16. Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 05.03.2025 у справі № 918/822/23(918/873/24). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126018507> (дата звернення: 29.04.2025).
17. Постанова Вищого господарського суду України від 25.01.2011 у справі № 62/152-10. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/14358153> (дата звернення: 29.04.2025).
18. Пригуза П. Д. Проблеми теорії і практики конкурсного права в Україні: неспроможність та банкрутство. Монографія. Х.: Харків юридичний, 2009. 528 с.
19. Рішення Господарського суду Львівської області від 07.08.2012 у справі № 5015/2857/12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/25552098> (дата звернення: 29.04.2025).
20. Рішення Господарського суду міста Києва від 06.07.2020 у справі № 910/18421/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90348511> (дата звернення: 29.04.2025).
21. Рішення Господарського суду міста Києва від 27.07.2020 у справі № 910/18182/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90774049> (дата звернення: 29.04.2025).
22. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 29.04.2025).